

Belijdenis van ons geloof

Ds. Bredenhof spreekt in dit hoofdstuk. Allereerst over de belijdenis van ons geloof zoals deze elke zondag in de middagdienst een plaats heeft gekregen in de liturgie. En aan het eind van dit hoofdstuk over de openbare belijdenis van het geloof zoals dit vaak 1 x per jaar in het voorjaar plaatsvindt. Wij willen n.a.v. dit hoofdstuk enkele opmerkingen maken over de belijdenis van ons geloof zoals dit elke zondagmiddag terugkomt. Meestal belijden wij ons geloof met de apostolische geloofsbelijdenis. Een alternatief is de geloofsbelijdenis van Nicea en eventueel de geloofsbelijdenis van Athanasius. Hoewel de laatste gezien de uitgebreidheid wat minder geschikt is voor de eredienst.

De kerk heeft de eeuwen door haar geloof beleden. Belijden komt namelijk voort uit het geloof. Het geloof dat niet stil kan blijven. Zoals geschreven staat in 2 Kor. 4: 13: Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken, geloven ook wij, en daarom spreken wij ook. En zo is bij Thomas de belijdenis op de lippen gelegd toen hij uitriep: Mijn Heere en mijn God (Joh. 20: 27,28).

In 1 Petr. 3: 15 lezen we hoe de gelovigen werden aangespoord tot een helder getuigenis als antwoord op vragen van hun omgeving en ter afweer van dwalingen (1 Joh. 2: 18 ev. Hand. 2: 29). En was het niet de Heere Jezus zelf die Zijn discipelen drong tot het doen van een belijdenis, toen Hij hen vroeg wie zij dachten dat Hij was. Het was Petrus die toen antwoordde: U bent de Christus, de Zoon van de levende God.

De roeping van de kerk om de inhoud van de Schrift te beamen en uit te dragen heeft in de geschiedenis van de kerk geleid tot het op schrift stellen van haar belijdenissen. Al in het NT vinden we enkele belijdenisfragmenten zoals Rom. 1: 3, 4: *ten aanzien van Zijn Zoon, Die wat het vlees betreft geboren is uit het geslacht van David. Wat de Geest van heiliging betreft, is met kracht bewezen dat Hij de Zoon van God is, door Zijn opstanding uit de doden, namelijk Jezus Christus, onze Heere.* En vinden we zelfs belijdenisliederen zoals de bekende lofzangen op Christus in Fil. 2: 6-11; en Kol. 1: 15-20.

Zowel het apostolicum als Nicea zijn beiden oorspronkelijk doopbelijdenissen geweest. Iemand werd op latere leeftijd bekeerd en werd lid van de kerk door het doen van openbare geloofsbelijdenis. En daarbij ontving met het teken en zegel van de doop. Bij deze ceremonie werden vragen gesteld en antwoord gegeven d.m.v. een persoonlijke geloofsbelijdenis. Vragen in de gemeente waar Justinus de Martyr als voorganger diende werden gesteld waren: gelooft u in de Vader en Heere van het heelal? Gelooft u in Jezus Christus onze Zaligmaker, die onder Pontius Pilatus is gekruisigd? Gelooft u in de Heilige Geest, die door de profeten gesproken heeft? Maar bij deze vragen is het niet gebleven. Al in de tweede helft van de vierde eeuw werd de belijdenis opgenomen in de liturgie. In de westerse kerken werd vanwege de strijd rondom het 'Filioque' juist de geloofsbelijdenis van Nicea ingevoerd als gangbaar in de erediensten.

En zo kent de kerk tot op de dag van vandaag het belijden van ons geloof als onderdeel van de liturgie. Het is het gelovig antwoord van de gemeente op alles wat God ons in het Evangelie belooft. Zie vraag en antwoord 22 van de hc:

Wat moet een christen geloven?

Alles wat ons in het Evangelie beloofd wordt. Daarvan geven de artikelen van ons algemeen en ontwijfelbaar christelijk geloof een samenvatting.

En dan volgt in de catechismus de 12 artikelen als inhoud van Gods beloften.

Het was Calvijn die het apostolicum in nauw verband bracht met de viering van het heilig avondmaal. Calvijn zag het gemeenschappelijk belijden als een eed die je aflegde voordat je deelnam aan de

viering van het Heilig Avondmaal. Was er geen avondmaal, dan bleef ook de geloofsbelijdenis weg. Calvijn schrijft in de heruitgave van de Straatsburgse liturgie: *Op de dag van het avondmaal, nadat de gebruikelijke gebeden gedaan zijn, zal men het symbool van de apostelen zingen, om te getuigen dat allen willen leven en sterven in de christelijke religie, terwijl de dienaar brood en wijn op de tafel gereedmaakt.* Onder invloed van o.a. de vluchtelingengemeente in Londen (Micron) en de Paltz is op de 'liturgische' synode van Dordrecht 1574 bepaald dat het apostolicum na de preek een plaats in de liturgie kreeg (in de morgendienst).

De synode van Middelburg (1933) heeft het apostolicum verplaatst naar het begin van de dienst en tevens ook naar de middagdienst. Op de synode van Kampen (1975) bleef het apostolicum in de middagdienst, maar werd deze wel weer verplaatst na de woordbediening en evt. vóór de bediening van het Heilig Avondmaal.

Conclusie:

1. Wij worden als gelovigen geroepen om ons geloof te belijden
2. Het belijden van ons geloof is dan ook onderdeel van de liturgie in de erediensten als het gelovig antwoord op Gods beloften.

De manier waarop

Ik wil daar vanavond wat langer bij stil staan. Omdat dit in ons kerkverband toch wel wat 'gevoelig' ligt. Dan is ontwijken de meest natuurlijke, maar m.i. niet de juiste reactie. Laten we het maar onder ogen zien en er over na denken over het hoe en waarom.

De kerkgeschiedenis wijst uit dat dit door de kerk over de eeuwen heen op verschillende manieren is gedaan. Zoals door het uitspreken van de voorganger namens de gemeente, waarbij de gemeente het in haar hart meebelijd. Of door het zingen van de geloofsbelijdenis. Of door het als gemeente hardop sprekend te belijden.

In ons gereformeerd kerkboek staan 3 gezangen die door de kerken vrijgegeven zijn om zingend ons geloof te belijden:

Gezang 2, 3 en 4:

Gezang 2 is in de berijming van 1773 gezang 6. Onze versie van gezang 2 is afkomstig van de synode Leeuwarden 1920.

Gezang 3 is wat betreft de melodie terug te voeren op het gregoriaanse credo III en gezang 4 gaat terug op een melodie uit Straatsburg van de 16^e eeuw. Beide zijn in ons kerkboek beland in 1984.

Opvallend is dat over de vorm in ons kerkverband nog het meeste te doen is. Na de vrijmaking van 2004 hebben verschillende gemeenten, waaronder ook onze gemeente, besloten gezang 3 en 4 niet meer te zingen. Dat had te maken met de 'gevoeligheid' die het zingen van de geloofsbelijdenis met zich mee bracht. Door broeders en zusters werd het zingen van de geloofsbelijdenis gelinkt aan de deformatie op het gebied van liturgie in de GKV. En ik kan mij die gevoeligheid ook indenken. Maar is dit 'gevoel' bij gezang 3 en 4 wel terecht? Het juiste antwoord daarop vinden wij in de kerkgeschiedenis.

Het is vanuit de kerkhistorie bekend, zie hiervoor het boekje van o.a. ds. van Rongen over liturgie, dat de kerk al vanaf de 5^e eeuw de geloofsbelijdenis zong. In de middeleeuwen werd de belijdenis van de gemeente op een gegeven moment niet meer uitgesproken of gezongen door de gemeente, maar door een select groepje geestelijken in de kerk en dan ook nog in het latijn.

Toen de grote reformatie kwam werd echter geen afstand gedaan van het goede gebruik van het zingen van de geloofsbelijdenis. Ik zeg dit vanavond met opzet op deze manier. Omdat wij dit in onze gemeente, sinds 2004 wel gedaan hebben. En met het besluit om de apostolische geloofsbelijdenis niet door de gemeente te laten uitspreken of zingen, waarschijnlijk onbewust zijn afgeweken van het spoor van de vroege kerk en de reformatoren op dit onderdeel van de liturgie.

De gedachte van de reformatoren was niet 'de geloofsbelijdenis wordt nu door een enkeling in het latijn gezongen in de kerk, dat is rooms. We schaffen de boel af. Nee, zij schaften niet af, maar verbeterde, reformeerde wat in verval was geraakt. De zang bleef bestaan, maar niet meer als de vrucht van de lippen van enkelingen, maar van de hele gemeente.

Luther maakte bijv. een berijming van de geloofsbelijdenis van Nicea: 'Wir glauben all'an einen Gott. Zwingli maakt het apostolicum weer onderdeel van de eredienst en had graag gewild dat deze afwisselend door mannen en vrouwen gezongen werd. Maar daar is het nooit van gekomen. Iemand als Bucer heeft ook aangedrongen op het zingen van de geloofsbelijdenis, omdat het tenslotte de geloofsbelijdenis van de hele gemeente is.

Johannes Calvijn vond Nicea minder geschikt voor liturgisch gebruik. In zijn Straatsburgse orde van dienst werd het apostolicum gezongen. In zijn Geneefse liturgie van 1542 wordt niet aangegeven dat het apostolicum gezongen moet worden. Maar wel is in Calvijns liedboek een geloofsbelijdenis opgenomen. Toch werd in Geneve de geloofsbelijdenis niet gezongen, maar opgelezen door de voorganger. Er is wat dat betreft niets nieuws onder de zon.

In Nederland werd op de synode van 1576 besloten dat de Apostolische Geloofsbelijdenis naar de berijming van Jan Utenhove gezongen mocht worden. En we vinden in de oude berijming van 1773 dan ook gezang 2 als te zingen apostolische geloofsbelijdenis terug. De reden waarom dit gezang in de kerken niet vaak gebruikt werd om zingend het geloof te belijden vinden we in het boek over liturgie bij A. Kuiper. En heeft te maken met de uitgebreidheid van gezang 2. Ik kom daar zo nog even op terug.

Onze voorvaders zijn het er allemaal over eens dat de geloofsbelijdenis gezongen kan worden. Ja dat het zelfs de voorkeur heeft. Ook A. Kuiper heeft er iets over geschreven in zijn boek over liturgie 'onze eredienst'. Hij gaat dan in op de drie vormen die mogelijk zijn: opzeggen door de voorganger namens de gemeente, het hardop opzeggen van de geloofsbelijdenis door de gemeente zelf, en het zingen ervan door de gemeente.

Voor elk van deze drie vormen is volgens Kuiper iets te zeggen. De vorm zoals wij die vandaag de dag kennen, dat de voorganger de geloofsbelijdenis namens allen hardop leest is ook niet verkeerd. Iemand kan heel goed uit aller naam de belijdenis uitspreken. Als nadeel noemt Kuiper hierbij dat het karakter van het belijden er mee verloren zou gaan. Beter is het volgens hem dat de belijdende leden zelf belijden. Niet ieder afzonderlijk, maar samen. En dus heb je de mogelijkheid tussen samen spreken of samen zingen. Kuiper vindt beide acceptabel en schrijft over het zingen: *het zingen van de geloofsbelijdenis is dus mogelijk, en misschien zal er de voorkeur aan worden gegeven. Maar verzwegen mag toch niet worden dat het saam met luider stem uitspreken van de geloofsbelijdenis op zichzelf verkieslijk is.*

Conclusie:

Belangrijk is dat de gemeente op zondag in de eredienst haar geloof belijdt. Dit kan op verschillende manieren hebben we gezien. Waarbij het karakter van het belijden toch wel het meest duidelijk naar voren komt wanneer de gemeente dit hardop uitsprekt of zingt. De gevoeligheid die gezang 3 en 4

met zich meedragen, in de context van de liturgische vernieuwingen in de jaren '90 zijn begrijpelijk maar gezien de kerkhistorie toch niet onderbouwd. Op basis van de kerkgeschiedenis en het karakter van wat 'belijden' is, kunnen wij m.i. niet anders dan concluderen dat er toch ook iets goeds tussen heel veel verkeerde liturgische vernieuwingen heeft gezeten. Voorzover je in dit geval van een vernieuwing kunt spreken. Want, laten wij ons wel beseffen dat het rekening houden met deze gevoeligheid nu tot gevolg heeft dat wij de geloofsbelijdenis als gemeente helemaal niet meer zingen en wat dat betreft weer terug bij af zijn. En met terug bij af bedoel ik de tijd in de kerk van vlak vóór de grote reformatie. En dat is wat naar ik meen niemand van ons voor ogen heeft. Zou overigens de vervelende smaak die sommigen van ons hebben bij gezang 3 en 4 niet langzaam verdwijnen wanneer zij gezongen worden, niet in de context van liturgisch verval, maar van opbouw zoals wij toch vandaag door Gods genade mogen meemaken? Ik dronk van huis uit thee wanneer ik ziek was. Lange tijd heb ik het drinken van thee dan ook geassocieerd met ziekte. Met verval. Inmiddels drink ik het nu ook bij tijd en wijlen op een gezellige avond met mijn vrouw. Het heeft geen vervelende bijmaak meer. Het zat me dus niet in de thee zelf, maar in mijn eigen associatie.

Ds. Bredenhof pleit er in zijn boekje voor dat op die plaatsen waar de gemeente niet hardop haar geloof belijdt, deze belijdenis wordt terug gegeven aan de gemeente, zodat zij haar belijdenis wel hardop samen uitspreekt of samen zingt.

Zingbaarheid

Ik zou nog even terugkomen op de zingbaarheid van de geloofsbelijdenis. A. Kuyper maakt ook hierover een opmerking. Hij schrijft:

Zingbaar

'Wil men dit echter niet, dan blijft nog altoos de weg open, om saam de 12 artikelen te zingen. Mits dan niet naar de berijming die achter onze Psalmen staat. Die is veel te gerekt, te lang, te breed, en zou voor het zingen te veel tijd eisen. Waarschijnlijk doelt hij hier op gezang 6 de berijming van de 12 artikelen van het geloof. Bij ons is dat in een hertaling gezang 2.

Hij heeft daar een punt. Gezang 2 is wel heel lang van stof om ons geloof te belijden. Afwisseling van spreken, zingen is daarbij een optie. Zoals ds. Gunnink ook wel eens doet.

Persoonlijk vind ik dat de wijs van gezang 3 en 4 niet op voorhand uitnodigt tot het zingen ervan. Ik vind het wat lizig klinken. Misschien kan er in de toekomst eens gekeken worden of er niet een andere melodie is die wij gebruiken kunnen om d.m.v. het zingen ons geloof te belijden. Maar ook hiervan geldt. Niet wat ik mooi vind, maar wat het verbondsgesprek tussen de HEERE en Zijn volk ten goede komt is van wezenlijk belang.

Gevaar van sleur/lippendienst

In welke vorm wij ook ons geloof belijden. Bij elke vorm ligt het gevaar van sleur en gewoonte op de loer. Ik denk dat wij er allemaal wel eens last van hebben. Je hoort de 12 artikelen voorgelezen worden, maar voor je het weet dwalen je gedachten naar andere dingen af en heb je ze niet met een gelovig hart mee beleden. Of je zingt de 12 artikelen zonder dat je er echt bij nadenkt wat je zingend belijdt.

Wat kan helpen is dat je, hoe bekend de woorden ook zijn, je de 12 artikelen opzoekt in je kerkboek een meeleeft terwijl je ze belijdt. Zo kun je je aandacht er misschien beter bijhouden.

Wat ook dienstbaar zou kunnen zijn is afwisseling. De ene keer leest de voorganger ze namens de gemeente voor, de andere keer zingt de gemeente haar geloofsbelijdenis en weer een andere keer spreekt de gemeente de 12 artikelen hardop uit.

Genoeg om over na te denken en met elkaar door te spreken.

Tot zover de behandeling van dit onderwerp. Volgende week hoopt ds. Gunnink de draad weer op te pakken.